

Fr. Barsi Balázs OFM

JOHN HENRY NEWMAN

AZ ÉLETSZENTSÉG MESTEREI

2

fr. Barsi Balázs OFM
JOHN HENRY NEWMAN

„Hiszek az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházban.”

(Nicea-konstantinápolyi hitvallás)

fr. Barsi Balázs OFM

J O H N H E N R Y N E W M A N

AZ ÉLETSZENTSÉG MESTEREI

2

5

A könyv anyaga triduum keretében hangzott el

Pécsett, a kármelita nővérek templomában

2001. július 14-16.

Szerkesztette:

TELEK PÉTER-PÁL

„Isten néz téged, bárki vagy, úgy, ahogy vagy, személyesen. Neveden szólít, lát és megért, olyannak, amilyenek teremtett. Tudja, mi él benned, ismeri minden legsajátosabb személyes érzésedet és gondolatodat, adottságaidat és vágyaidat, erődet és gyöngeségedet; lát örömed és szomorúságod napján, együttérez minden reményeddel és viszontagságoddal, osztozik aggodalmaidban és emlékeidben, bontakozó és hanyatló napjaidban; átölel és karjában hord, fölvesz és leültet, olvas vonásaidból, akár nevetése, akár sírásba hajlanak, akár egészségtől duzzadnak, akár betegségben hervadoznak; gyöngédentekint kezedre és lábadra, figyel hangodra, szíved dobogására, leheletedre is. Nem szereted magad jobban, mint ő szeret téged, nem riadhatsz vissza jobban a szenvedéstől, mint amennyire ő szenved, hogy viselned kell; és ha mégis rád szakadt, akkor mintha magad mérted volna magadra, ha van benned üdvösségre vivő bölcsesség.”

John Henry Newman

Bevezető

Földi életünk igazi története nem más, mint mélyen érintő találkozások és rátalálások soroza-
ta. A legmélyebb emberi találkozások pedig belenyúlnak a transzcendens világba, vagyis Istenhez kapcsolnak bennünket. Ilyen mélységesen megjelölő, Istenhez vivő találkozásra ad alkalmat John Henry Newman bíborossal ez a jubileumi esztendő, születésének 200. évfordulója.

Három ponton érintett meg különösen a találkozás ezzel a XIX. századot szinte teljes egészében végig élő, korának problémáira oly érzékenyen reagáló, ám korunkban sem kevésbé aktuális, bámulatos intellektusú s ugyanakkor szíve mélyéből hívő „modern egyházatyával”, akinek a boldoggá avatásáért való imádságot maga II. János Pál pápa szorgalmazza. E három pont, mely természetesen nagyon is összetartozik, igencsak időszerű programot vázol a XXI. század kereszténye elé, ezért is éppen John Henry Newman életpéldájával és tanításával folytatódik *Az életszentség mesterei* című, évekkkel ezelőtt útnak indított sorozat.

Legelőször Newmannek azt a felfedezését kell megemlíteni, melyet tizenöt éves korában a kollégiumban töltött nyári vakáció alatt szerzett olvasmányélményei hoznak meg számára: két alapvető valóság létezik, „*én és az én Teremtőm*”. Nem vallási individualizmus ez, hanem Szent Ágoston-i mélységben való rátalálás az ember legvégső titkára, a minden történetet megelőző, minden más kapcsolatot megalapozó viszonyra a teremtő Isten és az én, az ő teremtménye között. Ez a magányosság rémülete mögötti édes valóság, hogy Isten öröktől fogva gondolt rám, egész életünkön végigkísér, keresztény hitünk is ebbe a kapcsolatba ágyazódva bontakozik ki.

Másodszor John Henry Newman fáradhatatlan igazságkeresését kell kiemelni. Számára az igazságok nélküli vallás nem is vallás, csupán érzelmes jámborság, mert a mindenható Isten nem érzéseket, hanem igazságokat nyilatkoztatott ki, s azokat Krisztus által az Egyházra bízta. A fiatal Newman ezért társaival együtt őszinte buzgalommal keresi az anglikán egyház katolikus, azaz ősegyházi alapjait. A hivatalos elutasítás után rá kell döbennie, hogy az addig antikrisztusnak tartott római pápa vezette katolikus egyház őrizte meg a legtisztábban az apostoli hitletéteményt, s míg a különböző korok eretnekmozgalmai folyton ellentmondtak egymásnak és nem egyszer önmaguknak is, a római egyház, minden bűne és hibája ellenére, következetesen mindig ugyanazt vallotta. Az igazságkeresés küzdelmes útját becsületesen végigjárva, hosszas vajúdság után így születik meg az új, a katolikus Newman.

A harmadik mozzanat az előző kettőből nyeri magyarázatát: John Henry Newman lan-
kadatlan törekvése az életszentségre személyes istenkapcsolatából fakad, s szenvedélyes igazságkeresésében ölt testet. Ezért áttérése nem pusztán felekezetváltás, hanem valódi belső megtérés. A kinyilatkoztatott isteni igazságokra, melyek méreteit Isten Fia megtestesülése és kereszthalála jelöli ki, a méltó válasz csak a teljes, szívbeli odaadás lehet. Igehirdetésében sem elégedett meg kevesebbel, mint hogy az isteni igazságok feltárása által az életszentségre hívjon. „*Akik a vigasztalást tekintik igehirdetésük céljának, elvétik szolgálatuk rendeltetését – írja. – A szentség a cél, a vigasztalás csupán szíverősítő, de senki sem iszik szíverősítőt reggeltől estig.*”

John Henry Newman megtérése mélyén titokzatosan, ám hatalmasan jelen van a Szent Szűz misztériuma, azé a Szent Szűzé, akinek tisztelete anglikán pap korában teljességgel idegen volt tőle, mígnem felismerte, hogy a Mária-tisztelet nem akadály a tiszta istenimádásnak, hanem éppenséggel segítője, hiszen a Szent Szűz misztériuma az Úr Jézus misztériumában gyökerezik és teljeseedik be.

A következő lapokon ezért három Máriával kapcsolatos evangéliumi mondatot elmélkedünk végig, melyek tartalma mélyen megjelölte John Henry Newman életútját, és nekünk is nagy segítségünkre lehet katolikus hitünk megerősödésében.

John Henry Newman és a megtestesülés misztériuma

Milyen helyet foglal el John Henry Newman gondolkodásában és életében az angyali üdvözet és annak tartalma, a második isteni személy megtestesülésének hírüladása? Hitében ez a nagy misztérium a Gondviselés művének középponti eseménye. Ez a központi hely és jelentőség azonban csak a teremtés művének összefüggésében értelmezhető: gondviselésről szó sem lehet, ha nincs teremtés. A kis John Henry legalapvetőbb élménye, felismerése, hogy Isten Teremtő. Tizenöt éves korában, egyedül maradván nyári vakációra az üres kollégiumban, ráébred, „*hogyan van két abszolút és szembeeszközen magától értetődő létező, én és az én Teremtőm.*”

Hite tehát abból indul ki és ahhoz kötődik mindvégig, amivel az egész Szentírás kezdődik, ami Szűz Mária hitének is a legvégső alapja, ami nélkül minden istenkeresés tévúton jár, ami nélkül az egész univerzum léte érthetetlen, ami nélkül nem áll meg egyetlen katolikus hitigazság sem, mert nemcsak mindegyiknek az alapja, de mindegyikben állandóan benne is működik, hogy Isten Teremtő, a világ pedig teremtés. Ha ezt tagadjuk, akkor azt állítjuk, hogy minden isten, illetve semmi sem isten. A világ egy buta és néma istenség önkibontakozása csupán, az öröktől jégbehűtött világegyetem felolvadása, majd visszafagyása ismét, nincs szabad akarat, sem gondviselés, csak vak sors, előre megírt és kikerülhetetlen végzet.

Csak egy Teremtő Isten képes a gondviselésre, amely nem más, mint a maga alkotta teremtéshez való viszonyulása, minden teremtménynek a maga természetében való létben tartása. Az anyagvilágot és az öntudatlan élőlényeket pusztán tetszése tartja fenn, az embert azonban saját képére és hasonlatosságára teremtette, és arra rendelte, hogy az isteni életből részesedjen, ezért szabad akaratot adott neki, egyszersmind szívébe ültette a vágyakozást önmaga iránt. Isten tehát teremtményi szabadságában tartja létben az embert, és részesíti gondviselésében, s e gondviselés megtestesülés eseményében csúcsonyul ki, minden más erre irányul, ezt készíti elő, illetve ennek következménye.

„*Newman számára az Isten gondviselése mindent átfog, mindent magába foglal. Semmi sem létezik, amit ne az isteni Gondviselés irányítana, semmi sincs, amit ne használna vagy ne tudna felhasználni. Az ember szabad, de szabad döntéseit mind felhasználja isteni terve megvalósítására.*” (Sr. Kathleen Dietz OFS: *John Henry Newmannek az Isteni Gondviselés által vezérelt útja a Római Egyházba*)

Az angyali üdvözetben feltáruló isteni akarat az egész emberi történelem abszolút középpontja, célja és értelme, illetve az egész univerzum létezésének is minden mást megelőző oka és a célja. Newman látja a gondviselésnek ezt a csodálatos művét a történelemben, vagyis a történelmet üdvösségtörténetként fogja fel, és itt találkozik a nagy Szent Ferenc-i látomással, amelyet boldog Duns Scotus János fogalmazott meg: a második isteni személy akkor is megtestesült volna, ha az ember soha nem vétkezik. És ez nem elvont spekuláció arról, hogy mi lett volna, ha Ádám el nem bukik, hanem annak megértése, hogy a megtestesülés Isten legnagyobb, legjelentősebb, legfőbb tette, amely fontosságban még a világ teremtését is megelőzi, hiszen Krisztusért, megtestesült Fiáért teremtett mindent az Atya, vagyis a világ a megtestesülésben áll fenn (lásd Kol 1,15-16). Annak, hogy Isten emberré lett, egyetlen és abszolút oka az, hogy neki így tetszett öröktől fogva. A megváltás is a megtestesülés következménye, nem pedig célja; kinyilvánítása annak a végleges odaadásnak, amelyben Isten az emberi természetet és benne minden egyes embert minden helyzetben felvállalt, hogy – és ez a megtestesülés alapmotívuma – isteni természetét közölje vele.

Ha az angyali üdvözlet meg nem történik, el sem mertük volna képzelni, hogy Isten ennyire közel jön hozzánk, de miután megtestesülését az angyali üzenet által megismertük, belátjuk, hogy ez nem más, mint önkinyilatkoztatásának és önközlésének a legteljesebb módja: *az Ige testté lőn és közöttünk lakozék* (Jn 1,14), vagyis Isten üzenete, szava, beszéde Jézus Krisztusban testté, emberré lett.

Hajdan Isten a próféták útján sok ízben és sokféle módon szólt őseinkhez. Ebben a végső korszakban Fia által szólt hozzánk, akit a mindenség örökösévé tett, hiszen a világot is általa teremtette. (Zsid 1,1-2)

Mint dicsőségének kisugárzása és lényének képmása, ő tartja fenn hathatós szavával a mindenséget. (Zsid 1,3)

Ez a korszak éppen attól végső, hogy az Atyaisten az ő Fiában mondta ki önmagát, amikor örök Igéje a Szentlélek erejéből Szűz Máriá méhében testet öltött. Nincs újabb, ezt meghaladó, ehhez bármit hozzáadó kinyilatkoztatás, s nem lehet újabb végső vagy még végsőbb korszak sem ezután.

John Henry Newman aligha volt Scotus tudatos követője, nem egy bizonyos teológiai irányzat szelleme sugallja neki, hogy a megtestesülést minden mást megelőző isteni tettként fogja fel, hanem mintegy újra fölfedezi ezt hatalmas, mégis rejtett látomást, amelyet az Írások tanúsága megerősít. Ez is igazolja, hogy Newmannek rendkívül tiszta, egészen bibliai istenfogalma van. Nem emlegeti kora divatos, és nagy rombolást végző áramlatát, az agnoszticizmust, hacsak nem liberalizmus név alatt, ám tud róla, és úgy száll szembe vele – ahelyett, hogy bármiféle vitába bonyolódna –, hogy megalkuvás nélkül az ellenkezőjét, az igazságot hirdeti, és abban egyre jobban elmerül.

Az agnoszticizmus alaptétele: nem lehet eldönteni, hogy létezik-e Isten vagy sem, s ha volna is, mivel az emberi értelem képtelen egy, a világtól elkülönülő örök és szellemi istenség megismerésére, egyáltalán nem is érdemes foglalkozni vele. Minden vallást egyformán csak tapogatózásnak tart, és nem többnek (beleértve a kereszténységet is), tagadja a kinyilatkoztatást, sőt annak lehetőségét is. Ez az áramlat mai világunkban is jelen van, és szép lassan mérgez, aláásva a kinyilatkoztatásra épülő, személyes istenkapcsolatot. Mindenkihez elér, s aki nem elég óvatos, és beszívja levegőjét, aki iszik poshadt ciszternavizéből, kikerülhetetlenül megfertőződik vírussmérgezésétől. A newmani logika kristálytisztán megmutatja, hogy az agnoszticizmus teológiája gyenge lábakon áll, sőt alapvetően téves, elhibázott, mert burkoltan azt állítja Istenről, hogy nem mindenható és nem végtelenül jóságos lény, hanem tehetetlen, illetve rosszindulatú. Ha ugyanis nem tud magáról az embernek egyértelmű kinyilatkoztatást adni, akkor tehetetlen, ha pedig nem akar, akkor meg rosszindulatú. De akár az egyik, akár a másik, egyik esetben sem lehet a keresztény felfogás szerinti Isten.

Az agnoszticizmus antropológiája sem különb a teológiájánál, hiszen az emberi értelmet lehatárolja az anyagi világra, azaz képtelennek tartja Istenre. Holott gondoljunk csak bele, amikor az ember egész lényével, a maga teljes valóságában – talán csak egyetlenegyszer ebben az életben – kimondja egy másik embernek: szeretlek, máris túlnőtt az egész univerzumon! Az embernek igenis van fogalma egy mindenható és végtelenül jó Istenről, tehát képes rá! A Bibliából tudjuk, honnét is van ez a képessége: Isten a saját képére teremtette.

Az agnoszticizmus alattomos, hazug, emberi értelmet és szívet roncsoló mételységével vívott harcából John Henry Newman szelleme a kinyilatkoztatás és a megtestesülés hitében megerősödve került ki. Ő nemcsak lehetségesnek tartja a kinyilatkoztatást, vagyis Istent elég hatalmasnak és elég jónak tudja ahhoz, hogy önmagát feltárja az ember előtt, hanem éppen a megtestesülésben látja ennek abszolút megvalósulását, amely a történelem és a kozmosz központi és mindkettőnek értelmet adó eseménye. Isten gondviselését ezért elsősorban abban látja, hogy az egész világot felkészíti Jézus Krisztus eljövetelére, tehát maga az isteni Gondviselés tette készséggé a világot, hogy befogadja őt.

„Amikor Isten megközelíti az embert, akkor emberi szintre ereszkedik le és alkalmazkodik az emberi képességekhez. Ezért az isteni Gondviselés fokozatosan adta át – általában a világnak és sajátosan Izraelnek – akaratának kinyilatkoztatását, és lépésenként készítette fel az embert az Evangélium gyümölcsöző befogadására. Ez az üdvösség rendjéről szóló tanításban fejeződik ki, amelyet Newman az egyházatyáktól, elsősorban Kelementől és Origenésztől vett át. Amint Apológiájában kifejti: »Volt egy isteni törvény, amely egyenesen a zsidóknak adatott és egy bizonyos értelemben vett elrendelés, amely a pogányok javára szólt. Ő, aki Jákob magvát (Jézust) az ő kiválasztottainak adta, nem zárta ki látószögéből az emberiség többi részét sem.« (Sermon notes of J. H. Newman, 1849–1878, 213.)

A világ így mind zsidó, mind pogány részről készen állt Krisztus, illetve a kinyilatkoztatás és az Egyház befogadására, mert senki emberfiától nem tagadtatott meg az isteni kinyilatkoztatás, de a világ egy része hiteles kinyilatkoztatásban részesült. A zsidókat a pátriárkák, a Törvény és Próféták készítették fel. Newman Izrael egész történetét a kereszténység kezdeteként fogta fel, mert Isten »egyetlen Egyházat alapított, éspedig a kezdetektől« (uo.)

A pogányokat pedig a lelkiismeret által – melyben a kinyilatkoztatás bennfoglalt ígérete és egy külső törvény utáni szomj rejtett – készítette fel. A lelkiismeret az isteni törvényhozó belső hangja, mely így szól: »Tedd ezt, azt ne tedd!; a büntudat, a lelkiismeretfurdalás és a büntetéstől való félelem« (Us 18.), ha ennek a hangnak nem engedelmeskedtek, valamint a jó érzés, ha engedelmeskedtek, mindez a lelkiismeretes emberekben egy jószándékú és uralkodó megismeréséhez - róla való tudáshoz - vezetett. Ez a tudás azonban részleges volt és halvány és ezért született meg a lelkekben a félig ismert törvényadótól jövő kinyilatkoztatásnak a várása. Továbbá még azért is, mert a lelkiismeret hangja gyakorta halk és összeegyeztethetetlen a világ hangjával, így az ember egy külső törvény szükségét érzi, kell neki valaki, aki segít tisztázni a lelkiismeret elvárásait.

Így valósult meg a Kinyilatkoztatásra és az Egyházra való felkészülés, arra az Egyházra, amely a »Kinyilatkoztatás megtestesülése« (LD XXVIII p.55. letter to J.R.Morley).” (Sr. Kathleen Dietz OFS)

Milyen zseniális meglátás! A „Kinyilatkoztatás megtestesülése” Jézus Krisztus, de Egyháza mint az ő Titokzatos Teste maga is a Kinyilatkoztatás megtestesülése. Mint ahogy Krisztus a végső Igazság, s ezt az Igazságot Egyháza hordozza.

„De amint a pogányok időben fel lettek készítve Krisztus világba való eljövételére, a Kinyilatkoztatásra és az Egyházra – eljövetele, vagyis megtestesülése egyben az Egyház megvalósulása – úgy a ma embere is szívében fel van készítve Krisztus eljövételére, a Kinyilatkoztatás elfogadására és arra, hogy tagja legyen az Egyháznak.

Az Egyházra tehát úgy tekinthetünk mint az ember természetes vallásos törekvésének és vágyainak beteljesedésére és a lelkiismeret által megkívánt tekintélyre.” (Sr. Kathleen Dietz OFS)

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, mennyire fontos Newman számára az a szoros kapcsolat, amely az Isteni Gondviselés, vagyis a teremtő Isten, a Kinyilatkoztatás és az Egyház (vagyis a Megtestesülés) között fennáll. Annyira fontos, hogy amikor ezt felismerte, akkor döbönt rá a Katolikus Egyház egyedülvalóságára, arra, hogy egyedül ez az Egyház a teljes és szerves folytatása az ősegyháznak, s így tudott benne mindent elfogadni, amit azelőtt tagadott, illetve ami addig idegen volt neki: a Szeplőtelen Fogantatást, az átlényegülést, a pápai csalátkozhatatlanságot vagy a szentek tiszteletét. Ezek a hittitkok, melyek összefüggésükből kiszakítva és külön-külön szemlélve olyan képtelennek tűnnek, annak az isteni Gondviselésnek a kontextusában, amely az emberi történelemből üdvtörténetet alkotott, aminek csúcspontja az Ige megtestesülése, a valóságos Isten és valóságos Ember Krisztusé, aki látható Egyházat alapított, mégpedig egyet és egyetlen, az ő Titokzatos Testét, mind-mind a helyükre kerülnek és elfogadásuk nem ütközik semmiféle nehézségbe.

Nagyon nehéz, egybefüggő igazságok ezek, mert Isten minden műve összetartozik és átjárja egymást, ezért nem elég csak egyik vagy másik misztériumra figyelni, hanem egységben kell szemlélni őket, ahogy mi most Newman nyomán járva tesszük.

A lényegi kérdés ugyanis nem a Szeplőtelen Fogantatás, nem az átlényegülés és a pápai csalatkozhatatlanság vagy a szentek tisztelete, hanem az, hogy te kinek tartod Krisztust és az ő Egyházát és mit gondolsz az isteni Gondviselésről? Ezt írja Newman: „*Azt mondják, hogy az átlényegülés tanában nehéz hinni, én sem hittem benne, amíg nem lettem katolikus. De semmilyen nehézséget nem okozott attól fogva, hogy hinni kezdtem abban, hogy az Isten a Római Katolikus Egyházon keresztül szól, s az Egyház ezt a tant az eredeti kinyilatkoztatás-ként deklarálta.*”(Ap 360.)

John Henry Newman tehát hitt egy teremtő és gondviselő Istenben, aki van annyira mindenható és olyan jóságos, hogy kinyilatkoztatja magát még a bűnbeesett emberiségnek is: ennek a kinyilatkoztatásnak a teljessége a megtestesülés a Szentlélek erejében Szűz Máriától, amely megtestesülésnek maradandó és a történelemben egyértelműen jelenlévő következménye Jézus Krisztus Titokzatos Teste, az Egyház, amelynek az isteni Gondviselésből kifolyólag akárcsak Jézus Krisztusnak, rendelkeznie kell a tévedhetetlenség adományával. Lássuk csak Newman briliáns gondolatmenetét, melynek kiindulópontja a bűnbeesett emberiség nyomorúságos állapota s a világban uralkodó szellemi zűrzavar.

„Mit lehet erre a szívszorító, az értelmet zavarba hozó látványra mondani? Válaszom az, hogy vagy egyáltalán nem létezik Teremtő, vagy pedig az embereknek ez az élő társadalm a legigazibb értelemben el van szakítva az ő jelenlététől... Ha van Isten, márpedig van, akkor az emberi faj csakis valamilyen szörnyű őseredeti csapás miatt szenvedhet. Teremtője céljait teljesen kiforgatta. Ez a tény, amely éppannyira igaz, mint létezésének ténye: ezért hát a teológiában eredeti bűnnek nevezett tan számomra majdnem olyan bizonyossá válik, mint az, hogy a világ létezik, s hogy Isten létezik.

Most pedig tegyük föl, hogy a Teremtő áldott és szerető akarata, hogy a dolgok ezen anarchikus állapotába beavatkozik. Mit gondoljunk, könyörületének céljait milyen módon és milyen eszközökkel fogja elérni, mondhatni szükségképpen és magától értetődően? Mivel a világ ennyire abnormális állapotban van, ezért alig lehet meglepetés, ha a beavatkozás maga is szükségképpen ugyanilyen rendkívüli, csodálatos lesz...

A Teremtő akarata az, hogy beavatkozik az emberi életbe, s gondoskodik róla, hogy megmaradjon a világban a Róla való, az emberi szkepticizmus erejével szembezállni képes határozott és világos tudás, ebben az esetben...a legkevésbé meglepő, ha ő megfelelőnek tartaná egy olyan hatalom fölállítását, amelyre ráruházza a vallási kérdéseket illető tévedhetetlenség előjogát...

...az Egyház tévedhetetlenségéről úgy beszélek, mint a teremtő irgalmából neki jutott adományról, melynek révén meg tudja őrizni a világban a vallást...s megmenteni az emberi gondolkodást saját öngyilkos túlzásaitól.” (Ap 366-368.)

Természetesen e gondolatmenet középpontjában is Krisztus megtestesülése áll. Krisztus az Igazság, s ha azért jött, hogy tanúságot tegyen az Igazságról, akkor – mint Isten Fia és Mária fia – erről gondoskodni is képes volt, kiírástva a Szentlelket egy emberi közösségre, az Egyházra.

Azt tervezik, hogy Budapesten a Szabadság-hegyen felállítják a vallások szoborcsoportját: ott lesz Jézus, Buddha, Lao ce és Mohamed társaságában, s félkört alkotva mind egy középpont felé néznek... Nyilvánvaló a kompozíció mondanivalója: minden vallás egyenértékű, mindegyiknek ugyanaz a lényege, legfeljebb az útja más, amelyen járva az igazságot, a fényt, az élet értelmét, természetfölötti célját keresik. Csakhogy Jézus és a többi „vallásalapító” között van egy lényeges különbség. Jézus Krisztuson kívül egyik sem Istenember, egyik sem fogantatott a Szentlélektől. Keresők és az istenkeresésben megszentelődtek, de egyikük sem maga az Út, csak egyedül Krisztus! Mindnyájan az igazságot próbálták megközelíteni, de

egyikük sem maga az Igazság, csak egyedül Krisztus! Mindnyájan szomjaznak a végtelen, az örök életre, de egyikük sem maga az Élet, csak egyedül Krisztus! És egyiküket sem feszítették keresztre értünk, a mi üdvösségünkért, csak egyedül Krisztust. (Ezért is téves és az igazságot eltorzító az az ábrázolásmód, hogy mind állnak, mert Jézust a kereszten függve kellene megjeleníteni, vagy a feltámadás dicsőségében.) Buddha becsületesen megmondja magáról – neve is ezt jelenti –, hogy ő egy „megvilágosult”. Jézus ezzel szemben azt állítja: „*Én vagyok a világ világossága. Aki követ engem, nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.*” (Jn 8,12)

A nagy newmani látomás nem más, mint az Újszövetség látomása, a Szentlélek által adott látás. A teremtő és gondviselő Isten teljes kinyilatkoztatást adott megtestesült Fiában, akinek Titokzatos Teste (valóságos élete) az Egyház, mely hitében őrzi a megtestesülésben adott kinyilatkoztatást.

Az Ige testté lőn és miköztünk lakozék. (Jn 1,14) Az Ige, Isten üzenete, a második isteni személy a Szentlélek teremtő erejében emberré lett Mária méhében. A Szentlélek ereje adta emberségét, melyet teljes egészében Máriától örökölt. Ezáltal nem tartozik kevésbé hozzánk, az emberekhez, mint az Atyához, hiszen a mi emberi természetünkhöz is maga a Szentlélek kapcsolja, akiben ő Fia az Atyának. Ez az őspünkösdi azt is jelenti, hogy Jézus fogantatása és az Egyház fogantatása csírájában egy és ugyanaz. Íme az isteni megtestesülésnek és az Egyház születésének titokzatos kapcsolata! A Szentlélek pünkösdi kiáradása a Mária köré gyűlt apostolokra Krisztus fogantatásának második megvalósulása, mellyel Krisztus Egyháza beletestesült a Szentháromság életébe. Az Egyház szent, mert a szent Isten életében részesült, tévedhetetlen a végső vallási igazságokban, mert Krisztus maga az Igazság, és az isteni élet hordozója, mert feje Krisztus, aki maga az Élet.

Ebben a nagy összefüggésben szabad és kell szemlélnünk Urunk megtestesülését, és fordítva: látnunk kell megtestesülésének méreteit és következményeit. Milyen nagy bizalma Istennek az ember iránt, hogy mindehhez Mária beleegyezését várta! *És Mária szólt: „Íme az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint.”*

„Bementek a házba, és ott találták a Gyermeket anyjával, Máriával. Földre borulva hódoltak előtte.”
(Mt 2,10)

John Henry Newman egyházképe

Említettük, hogy John Henry Newmantól anglikán korában igen távol állott a Szent Szűz tisztelete. Protestánsként ő is egyfajta bálványimádásként tartotta számon a katolikusok Mária-kultuszát. Még 1841-ben, négy évvel megtérése előtt is ezt írja egy buzgó katolikusnak: „Attól tartok, fájdalmat fogok Önnek okozni, amikor azt mondom, hogy Önök túlértékelik a mi tanításbeli közeledésünket Önökhöz. Csak megismételni tudom a nyomtatásban már számtalanszor megjelent véleményemet, hogy Mária-tiszteletük és ezzel kapcsolatos szertartásaik a legmélyebb fájdalommal töltönek el. Ezt tényként említem.” (Ap 30.)

Hogyan lehetséges, hogy ugyanezt az embert aggastyán bíborosként élete utolsó hónapjaiban nem is látni másként, mint karosszékében ülve, kezében az elmaradhatatlan rózsa-füzérrel?

Csupán racionális belátással sohasem jutott volna el idáig. Bár megtéréseben óriási szerepe volt értelmének, olyan intelligens volt, hogy belátta: az ember Istennel való kapcsolata mélyebb és egzisztenciálisabb, mint amire az értelem képes. Így ír erről Apológiájában: „Szent Ambrus mondásának erejét nagyon átéreztem: »Úgy tetszett Istennek, hogy nem a logika eszközeivel menti meg népét« – a papírízű logika iránt mindig is ellenszenvvel viseltetem. Engem soha sem a logika hajtott előre, mint ahogy az időjárást sem a barométer higany-szála vezérli. Mindig a konkrét létező érvel, az évek szállnak, s már másként gondolkodom, hogyan lehetséges ez? A teljes személyiség mozog, a papírlogika csak rögzíti a változást. A világ minden logikája kevés lett volna ahhoz, hogy gyorsabb haladásra késztesse Róma felé, mint ahogy történt... A nagy tettekhez idő kell.” (Ap 275–276.)

Kövessük hát nyomon Newman személyiségének mozgását, amely őt abba a házba vezérli, ahol megtalálja a Gyermeket Anyjával, a Szent Szűzzel, majd figyeljük meg, ahogy ezt a rátalálást értelmével is elfogadja.

„Kötelességem megemlíteni – írja – az ugyanennek az 1816-os évnek az őszén bennem gyökeret vert másik mély meggyőződést is (csak a nyáron fogalmazta meg az „én és az én Teremtőm” alaptételét) – a ténnyel kapcsolatban nem tévedhetek –: hogy Isten akarata szerint magányos életet kell élnem. Ez a meggyőződés, amely majdnem folyamatosan jelen van bennem azóta is – 1829-ig egyszer- egyszer elbizonytalanodtam, azóta viszont semmilyen kétely nincs bennem – összekapcsolódott a fejemben azzal az elképzeléssel, hogy élethivatásom a cölibátus áldozatát követeli tőlem, akárcsak mondjuk a pogányok között élő misszionárius hivatásától, amely különben több évig vonzott is.” (Ap 73–74.)

Semmi sem fordítja jobban a keresztényt a Szűzanya felé, mint a mennyek Országáért vállalt és valóban megélt tisztaság, és semmi sem viszi távolabb tőle, mint a tisztátalanság, amely nem ismer bűnbánatot. Nem csoda, hogy Newman megcsodálja a római Egyházban a cölibátust, és kincsnek tartja, a katolicizmus hitelesítő pecsétjének.

„Róma nagy Egyháza mellett egyéb érvek is szóltak: a tanbeli tisztaságnak és a cölibátus szabályának éber őrzése (ezeket apostoli örökségnek tartottam)...s mindezek megszelídítették magatartásomat irányában...” (Ap 135.) A legújabb kutatások eredményei is a cölibátus apostoli eredetét tanúsítják, s ma, amikor a katolikusok körében is oly sokan ellenzik, s tartják bűnök és személyiségtorzulások forrásának a kötelező papi nőtlenséget, elgondolkodtató Newman megállapítása, mely szerint ha annyi házasságos protestáns pap ugyanazoknak a gyalázatos vétkeknek ugyanazon fajtáját és ugyanolyan számban elkövette, mint a katolikus klérus tagjai, akkor semmi esetre sem a cölibátus e bűnök oka, és nem a házasság a gyógyszere, hanem pusztán arról van szó, hogy ezek is, azok is engedtek az eredeti bűnből fakadó gyengeségnek és a kísértőnek.

Abba a házba, ahol a Gyermekek és Anyja van, mindenekelőtt tehát a szent tisztaság vezet, akár a szűzi, akár a házasság életformájában.

Newman a St. Maryben lett plébános. Meg is említi, hogy a Szűzanya templomát szolgálta, s hogy ez a körülmény nem volt rá hatás nélkül. Pontosan egy olyan ház előjárója lett, amelyben a Gyermekek Anyja ölében találhatta meg.

Egy anglikán jó barát, Hurrell Froude is mély hatással van rá, és akarata ellenére is sorolja a Szent Szűz felé: *„Gondolatai lenyűgöztek és komoly befolyást gyakoroltak rám, még akkor is, ha nem fogadtam el őket. Nyíltan bevallotta csodálatát a római egyház, s gyűlöletét a reformátorok iránt... Nagyon nagyrabecsülte a szüzesség belső szépségét, amelynek szerinte a Szent Szűz volt a példaképe. Kedvét találta a szentekről való elmélkedésben, a szentségnek, a szentté avatás lehetőségének a gondolatát élénken méltatta...szilárdan hitt az eucharisztikus jelenlétben...*

Nehéz mindazt rendre felsorolni, amit teológiai hitvallásomhoz e barátom tett hozzá... Megtanított, hogy csodálattal tekintsek Róma egyházára, s ugyanolyan megvetéssel a reformációra. A Szent Szűz tiszteletének gondolatát mélyen belém véste, s fokozatosan elfogadtatta velem a valóságos eucharisztikus jelenléte is.” (Ap 98.)

Olaszországban megbetegszik, már-már úgy érzi, meg fog halni, ám belül, szíve mélyén érzi, hogy dolga van még a földön, hogy a megkezdett utat végig kell járnia:

„Leonfortéban belázasodtam. A szolgám úgy vélte, haldoklom, s utolsó utasításaimat kérte. Megadtam őket neki, ahogy akarta, de magamban így szóltam: <<Nem fogok meghalni.>> Majd megint: <<Nem fogok meghalni, mert nem vétkeztem a világosság ellen, nem vétkeztem a világosság ellen.>> Soha nem voltam képes rá, hogy pontosan megértssem, mit is akartam mondani akkor. Közel három hétig lábadoztam...majd szolgám kérdésére csak ezt tudtam felelni: „Dolgom van Angliában.”

Tűkön ültem, hogy hazamehessek, hajó hiányában azonban kénytelen voltam Palermóban vesztegelni. Templomokat kezdtem látogatni, s ezek lehűtötték a türelmetlenségemet, bár szertartásokon nem vettem részt. (Ap 111.) Ez a titokzatos késztetés, valamint a Mária-szobrokkal, -képekkel teli templomok meghatározó élményként maradtak meg benne.

Mindehhez járult az a titokzatos mély vonzódás, mely kezdettől fogva a római egyházhoz és Máriához fűzte:

„A belém rögzült Rómával szembeni félelmeim, szokásainak értelmem és lelkiismeretem általi elítélése, valamint Oxford és Oriol iránti ragaszkodásom ellenére mégis volt bennem egy titkolt, vágyódó szeretet Róma mint az angol kereszténység édesanyja iránt, s őszinte áhítattal fordultam a Szent Szűz felé, kinek college-ában éltem, kinek oltárát szolgáltam, s kinek szeplőtelen tisztaságáról egyik legelső nyomtatásban megjelent szentbeszédemben elmélkedtem.” (Ap 270.)

A külső-belső hatások számbavétele után most lássuk az értelem munkáját, reflexióit. Tapasztalni fogjuk, hogy azzal együtt, hogy a Katolikus Egyházat fogadja el az ősegyház teljes foglalataként, oldódik s tűnik el Newman bizalmatlansága a Szent Szűz tisztelete iránt is.

Egy könyv kerül a kezébe Liguori Szent Alfonzról. Megdöbben, amikor látja, hogy a *marialatriának* (Mária imádásának) nyoma sincs benne. Meggyőződik róla, hogy a katolikusok Mária-tisztelete nem emel akadályt Isten és ember kizárólagos kapcsolata elé.

„Ma teljes mértékben tisztában vagyok azzal, hogy a katolikus egyház semmiféle alakot, anyagi vagy anyagtalan képzetet, dogmatikus szimbólumot, szertartást, egyetlen szentet, még a Szűzanyát sem engedi a lélek és Teremtője közé lépni. Mindent szemtől szembe, »solus cum solo«, Isten és ember között ragad meg. Csak Isten teremt, csak ő váltott meg, az ő rettenetes szeme előtt halunk meg, s az ő látásában van örök boldogságunk... Az angyalok és szentek iránti áhítat az Örökkévaló közölkézetlen dicsőségét éppoly kevésbé zavarja meg, mint ahogy a barátaink és rokonaink iránt érzett szeretetünk, rokonszenveink sem összeegyeztethe-

tetlenek a Láthatatlannak járó szívből jövő hódolattal, amely valójában nem féltékeny rombolója, hanem megszentelője és föliztatója minden e világinak.” (Ap 308., 309.)

Tulajdonképpen az egyetlen igazi nagy keresztény kérdés: szerethetem-e testvéreimet magát, vagy ő csak alkalom a szeretetre, eszköz az istenszeretben való tökélesedésre? Mert akkor végső soron akadállyá válik, hiszen a tökéletes istenszeretetet elérve többé nem lesz már rá szükség. De nem éppen szeretetkapcsolatainkban vagyunk-e valóban szemtől szemben az Örökkévalóval, aki maga a Szeretet? Itt van azután a kérdés misztériuma. Nem kérhetek senkitől semmit, csak közvetlenül Istentől? Dehogynem. A földön is kérünk apróbb-nagyobb szívességeket egymástól, miért ne kérhetnénk segítséget a szentektől, különösen is Máriától az Isten országa felé vezető úton?

Ezzel párhuzamosan kiteljesedik egy másik megfontolás ereje is.

A krisztusi igazságok, dogmák a történelem során fejlődnek. „A Szűzanyával kapcsolatos tanítás a római egyházban az idők során teljesedett ki – de így volt ez minden más keresztény tanítással, ideértve az Oltáriszentséget is. Az apostoli kereszténység távoli, gyöngye, pislákoló fényeit úgy látjuk meg Rómában, mint egy nagyítón vagy messzelátón keresztül. Az egész harmóniája persze ugyanaz, mint valaha volt. Méltánytalan tehát egyetlen eszmét, a Szűzanyáról szóló tanítást kiszakítani a maga, mondjuk így, összefüggérendszeréből.” (Ap 309.)

Ebben az időben bontakozik ki az Eucharisziáról vallott katolikus felfogása is. Ezek a dogmák egyszerre hatnak rá, s megérlelik benne azt a meggyőződést, hogy a római egyház a maga kifejlődött tanaival inkább az ősegyház folytatása, mint a protestáns egyházak.

„1. Sokkal bizonyosabb vagyok abban (az atyák alapján) hogy nekünk felróható szakadásban vagyunk, mint abban, hogy az Evangélium nem tesz lehetővé továbbfejlődést, s hogy a római út helytelen.

2. Sokkal bizonyosabb vagyok abban, hogy a mi (modern) doktrínáink tévesek, mint abban, hogy Róma (modern) tanai azok.

3. Kétségtelen, hogy a (speciális) római eszméket nem találjuk meg kifejtve a korai egyházban, de ennek ellenére azt hiszem, hogy elég sok olyan nyomra rálelhetünk, amelyek valószínűsítik és bizonyítják őket, föltéve, hogy az egyház isteni vezetés alatt áll. A kérdés egész egyszerűen a Lélek által az egyháznak adott ígéret természetén fordul meg.

4. A (modern) római tanítás bizonyítéka éppannyi erőt (vagy még többet) meríthet az ősiség elvéből, mint olyan tanokból, amelyeket mi is vallunk és Róma is vall: pl. több szól Róma székének fennhatósága, mint az eucharisztikus jelenlét mellett, a szentekhez való fohászkodás, mint a szentírási kánon egyes könyvei mellett.

5. Az Ószövetség és az Újszövetség analógiája a tanfejlődés elismerését sugallja.” (Ap 310–311.)

Figyelemreméltó Newmannak az a megfogalmazása, amelyben a római és az anglikán vallás különbözőségét a Gyermekeit karján tartó Szűzanya és a Kálvárián magányosan álló kereszt képével illusztrálja:

„A római és az anglikán vallás ellentétes nézeteket vallott, áttérésem története pedig egyszerűen a megoldás keresése. 1838-ban ezt úgy illusztráltam, mint a Madonna és a Gyermekek, illetve a Kálvária kontrasztját.” Az anglikán teológia sajátossága az volt, hogy szerinte „az Igazság teljesen objektív és független, nem pedig mint ami (Róma teológiájában) az egyház kebelén elrejtve nyugszik, mintha egy volna vele, életét vagy – valamilyen értelemben – halálát erre az ölelésre bízva, hanem mint ami magányos és megközelíthetetlen, akárcsak a Kereszt vagy a Föltámadás, amely mellett ott van ugyan az egyház, de csak a háttérben.” (Ap 204.)

(Valójában ez a kontraszt nem is annyira kontraszt, hiszen Jézus emberségében is mindenekelőtt az Atya egyszülött Fia, a betlehemi barlangban éppúgy, mint a kereszten függve, ám ugyanakkor Mária fia is, éspedig a kereszten nem kevésbé, mint a betlehemi bar-

langban, hiszen éppen a kereszten függve rendeli Máriát János anyjává, a most születő Egyház anyjává.)

Ebben az összefüggésben válik érthetővé Newmannek az a megállapítása is, hogy a katolikus Mária-tisztelet valóban bálványimádás lenne egy kálvinista templomban, ahol nincs *realis praesentia*, vagyis Krisztus valóságos jelenléte az Oltáriszentségben. A római egyházban azonban nem az, mert ott mindenki hiszi, vallja a valóságos jelenlétet. És belépve a lakodalmas házba, ahol a barátom a vőlegény, nyugodtan szóba elegyedhetek a násznép tagjaival, akikről tudom, hogy ugyanahhoz jöttek, ugyanahhoz tartoznak, akihez én.

„Bementek a házba, és ott találták a Gyermeket anyjával, Máriával. Földre borulva hódoltak előtte” – ez Newman útjának végpontja.

„Jézus gyarapodott korban, bölcsességben és kedvességben Isten és az emberek előtt.” (Lk 2,52)

John Henry Newman és a dogmafejlődés

Jézus növekedése nemcsak valóságos emberségére vonatkozik, hanem magába foglalja és előrevetíti Titokzatos Testének, az Egyháznak növekedését is korban, bölcsességben és kedvességben Isten és az emberek előtt. Mária pedig nem csupán egyedülálló tanúja Krisztus növekedésének, hanem csodálatos fogadásával, kilenc hónapon át szíve alatt hordozva, majd a világra szülve, táplálva és gondozva őt, illetve a Mennybemenetel után az apostolokkal együtt imádkozva testét-lelkét egészen ennek a növekedésnek szolgálatába állítja.

A harminchárom éves Jézusban semmi lényeges nincs, ami ne lett volna meg benne legalább csírájában tizenkét éves vagy akár negyvennapos korában. Jézus ugyanaz volt személyében fogantatása első pillanatától kezdve, mint föltámadásának dicsőségében. Ezért ujjongott fel Keresztelő János még anyja méhében megérezve közelségét (liturgikus táncot járt a Szent Frigyláda előtt). Ezért hódoltak előtte a napkeleti bölcsek, amikor megtalálták őt anyjával, Máriával. Ezért mondhatta Jézus tizenkét éves korában, hogy ő Atyja dolgaiban van, és neki Atyja az Isten, ami ugyanazt jelenti, mint amit a János-evangéliumban mondott felnőttként: „*En és az Atya egy vagyunk*”. Ezért volt imádásra méltó a kereszten is (amint azt a római százados meg is tette: „*Ez valóban Isten fia volt.*”), csakúgy, mint feltámadásának dicsőségében, amikor is tanítványai leborultak előtte és imádták őt.

Mindig ugyanaz a személy volt, a második isteni személy, aki egylényegű az Atyával a Szentlélekben, ugyanakkor emberségében mégis növekedett, mert az emberi természet lényege a fokozatos kibontakozás. Éppen ezt örökölte Máriától a Szentlélek teremtő ereje által, hogy emberségében egylényegű lett velünk. Kezdetben csak rejtve hordozta magában mindazt, amit később kinyilatkoztatott. Ő maga fejlődött, új meg új meglepő helyzetekkel találkozott, ám ezekre a helyzetekre mindig az Atyával való közösségből válaszol, még a kereszthalálra is.

Abban különbözik Krisztus növekedésének története a mi növekedésünkétől, hogy ő bűn nélkül való: „*Mindenben hasonlónak lett hozzánk, a bűnt kivéve.*” (Zsid 4,15) A mi emberi fejlődésünket viszont valamiképpen megjelöli a bűn, vagyis az előadódó helyzetekben, emberi kapcsolatainkban nem mindig az Atyával való közösségünk szerint viselkedünk. Elfeledjük őt vagy kihagyjuk döntéseinkből, illetve szándékosan ellentmondunk neki. Ez persze nem segíti növekedésünket, éppen ellenkezőleg: visszavet a fejlődésben, új meg új sebet ejtve egzisztenciánkon, amelyekre egyedül csak Megváltónk kereszten szerzett bocsánata hoz gyógyulást.

Az Egyház Lelke Krisztus Lelke: a Szentlélek, láthatatlan feje pedig maga a feltámadt Krisztus, aki az Atya jobbán ül, mi azonban, akik beletestesültünk Krisztusba az ő Titokzatos Teste tagjaiként, gyarló emberek vagyunk. Mi vétkezhetünk, de ő meggyógyít, mi tévedhetünk, de az Egyház Lelke és Krisztus nem téved. Így folytatódik Krisztus növekedése az Egyház életében. *Korban*: az Egyház immár megérte a 2000. évet; *bölcsességben*: vagyis az isteni tudásban; illetve *kedvességben*, azaz kegyelemben, úgy, hogy az isteni Főtől származó kegyelem új és új tagokra árad ki, és a szentekben teljességre jut. (Kezdetben úgy véltem, hogy II. János Pál pápa túl sokakat avat boldoggá és szentté, ma belátom: ez az Egyház realitása.) Krisztus Testének vannak elhaló tagjai, bűnösök és betegek, ám a szentekben és a bűnbánókban olyan élet van, olyan Istenhez való kötődés, amely nem is lehet másutt a maga nyilvánvalóságában és egyértelműségében, csak az Egyházban, melynek szentsége teljes a Főben, de növekszik a tagokban, amint átárad beléjük.

Hasonlóképpen növekszik Krisztus Titokzatos Teste a bölcsességben, vagyis a Kinyilatkoztatás egyre elmélyültebb, egyre kifejezettebb megértésében. Ami Krisztus kereszthalálában és feltámadásában kinyilvánult, hogy ő maga az igazság, a teljes Igazság, a legteljesebb valóság, Isten legtökéletesebb kinyilatkoztatása, azt már tizenkét éves Jézus is magában hor-

dozta. Mégis ez az igazság fokról fokra bontakozott ki, míg végül a Szentlélekben mindenes-tül az Egyházra hagyta önmagát: mint Főt, mint az általa meghirdetett igazságok összességét, illetve mint életet, mely az Atyáéval egy a Szentlélekben. A mi Urunk önmagát adta át Egyhá-zának, nemcsak tanítását. Ezért növekedhet az egyszer átadott tanítás benne, ezért bontakozhat ki, lehet egyre kifejezettebb, ami rejtetten, csírájában kezdettől fogva benne volt. Maga az Úr mondja az apostoloknak az utolsó vacsorán: „*Amikor eljön az Igazság Lelke, eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek.*” (Jn 14,26)

John Henry Newman éppen a dogmafejlődésről szóló könyve írása közben kapta meg a kegyelmet, hogy a római egyházban csorbítatlan valóságában ismerte fel az ősegyházat. Még addig sem várt, hogy e művét befejezze, s egy esős őszi estén elkezdte életgyónását. Gyóntató-ja, az azóta boldoggá avatott Barberi Dominic passzionista atya vette át a Katolikus Egyházba, és ő is áldoztatta meg először.

Járjuk be most azt az utat, melyet Newman bejárt, míg felismerte Krisztus Titokzatos Testének ezt a bölcsességben való növekedését.

Thomas Scott-tal együtt meggyőződéssel vallotta, hogy „a fejlődés az élet egyetlen bi-zonyossága” Nemcsak bizonyos tényekre, hanem a kereszténység egész folyamára alkalmazta a fejlődés elvét. S ez annál is jogosabb, mert az Egyház Krisztus Titokzatos Teste, élő isten-emberi valóság, s a fejlődés hozzátartozik az Isten alkotta teremtés természetéhez. (Persze fejlődésen nem az evolúció elméletét kell érteni, különösen nem annak szélsőséges változatát, mely tagadja az ember halhatatlan lelkét és magát a Teremtőt is.)

Néhány példával szeretném megvilágítani ezt a mélységes valóságot.

Egy ötéves kisfiúból nem lehet előre kitalálni, megszerkeszteni, előállítani az ötven-éves felnőtt férfit, ám az ötvenéves felnőtt férfin belül van az az ötéves kisfiú, aki valaha volt. Az utolsó vacsora menetéből sem lehetne kikövetkeztetni a római vagy valamelyik keleti egyház szentmiséjét annak minden egyes szertartásával, szövegével és szimbólumával, ám a mai katolikus és ortodox szentmise rítusát vissza lehet vezetni az utolsó vacsorára, ahol el-hangzik a szó: „*Ez az én testem, ez az én vérem*”, ellentétben például egy kiségyház istentisz-teletével, legyen az bármilyen szép és bibliás. Az angyali üdvözlés pillanatából sem lehet előre meghatározni Kelet és Nyugat Egyháza Mária-tiszteletének száz évvel ezelőtti vagy éppen jelenlegi formáját, ebből az egyetemes Mária-tiszteletből viszont vissza lehet menni az angyal szavaihoz, ellentétben például az olyan szektás hozzáállással, amelynek alapján nem köszön-tik és nem tisztelik Jézus anyját, sőt esetleg ki is jelentik róla, hogy csupán egy közönséges zsidó asszony volt.

John Henry Newman fiatal egyetemista és tanár korában társaival elindította az ún. oxfordi, más néven traktariánus mozgalmat, azzal a céllal, hogy az angol egyház harmincki-lenc traktátusát az első öt-hat század katolikus tanítása alapján értelmezve megvédjék egyhá-zukat a kor antidogmatikus liberalizmusától és helyreállítsák benne a „katolicitást”, vagyis az első öt-hat század kereszténységének tanítását. „*A gyermekek újjászületnek a keresztségben, nem saját szüleik, hanem az egyház hite révén, úgy én is azt mondom, hogy a Cikkelyek nem szerkesztők, hanem az egyetlen katolikus értelemben veendőek.*” (Ap 228.)

Olvasták, kutatták Ambrust, Ágostont, Atanázt. Meg voltak győződve arról, hogy a korai egyház és az apostolok egyháza között nincs törés, mint ahogy Jézus Krisztus és a pün-kösdi gyülekezet között sincs. (Hogyan is hihetnénk Jézus istenségét, ha nem feltételezzük róla, hogy képes volt gondoskodni arról, hogy ugyanazt hirdesse az apostolok testülete, majd az apostoli atyák, illetve a XXI. század Egyháza, mint amit ő tanított?)

Igen, szerves fejlődés tapasztalható Krisztus szavai, gesztusai, rendelkezései és az apostoli Egyház, valamint az apostoli Egyház és az első ötszáz év kereszténysége között. Senki sem tiltakozik például, amikor az apostolok kézzel a maguk után elöljárókat rendelnek, mint Pál Timóteust vagy Tituszt, ezek az elöljárók pedig újabbakat, akiket püspököknek ne-

veznek. Az apostoli hatalmat Jézus Krisztus akarta, a püspöki megbízatás pedig a Tizenkettőre ruházott hatalom szerves folytatása.

Newman és társai tehát a harminckilenc cikkelyt ősi katolikus módon értelmezték. Meglepetésükre ellenállásba ütköztek a hivatalos anglikán egyház részéről. Hogyan? Hát az anglikán egyház nem katolikus? Ekkor kezdett próbálkozni Newman a Via Mediával, vagyis azzal az elmélettel, mely szerint az anglikán egyház a protestáns egyházak és a római egyház között áll. Kísérlete kudarcba fulladt, mert bár – mint írja – papíron helyesen védte álláspontját, de lelke mélyén érezte, hogy minden érv ellenére az általa csodált és abszolút tekintélynek számító Atanáz, Ambrus vagy Ágoston bizony nem adna neki igazat.

Megfigyelte, hogy az eretnekmozgalmak, az ariánus és a monofizita eretnekségek tanításával szemben mindig a római egyház állt a helyes oldalon, következetesen mindig ugyanazt mondta, míg az elszakadók hol ezt, hol azt képviselték, ellentmondtak egymásnak, s nemegyszer önmaguknak is. Newmannak nem volt szándékában a római egyház felé közeledni, ő az anglikán egyházban kereste a katolikus egyházat, s meg kellett állapítania, hogy éppen azok hajtják legjobban a romanizmus malmára a vizet, akik megakadályozzák, hogy az anglikán egyházban felfedezhesse Krisztus egyházának összetéveszthetetlen ismertetőjegyeit.

Kérdés azonban, hogy az a számos hittétel, melyet ma a római egyház vall, s amit az ősegyház kifejezetten nem vallott, a Szeplőtelen Fogantatás, Mária vagy a szentek tisztelete, az átlényegülés stb. vajon szerves belső fejlődés eredményeképpen jött-e létre, vagy pedig római túlzás, az ősi katolikus tanítás torzulása? Gyökerében benne volt-e az ősegyház tanításában és életében, vagy pedig idegen elem, amely megrontja a kereszteni hit tisztaságát?

John Henry Newman átfogó és egyetemes szellemére jellemző, hogy nem külön-külön vizsgálta ezeket a dogmákat, hanem mindenekelőtt az foglalkoztatta, hogyan lehet a kereszteni tanítás igazi fejlődését megkülönböztetni a tévelygésektől, amint az élő szervezetben az egészséges sejteket a kóros elváltozást mutatóktól. Erről szóló tanulmányában megállapítja, hogy a dogmafejlődés Isten akarata szerinti folyamat: *„Mindezeket egy mélyebb princípium fogja össze: az analógia elve, amely azt mondja ki, hogy Isten minden műve magán hordozza ugyanazon bölcsesség bélyegét. Isten semmit sem teremt befejezett állapotban. Megengedi, hogy minden fokozatosan növekedjék, teljesebben be és érje el a tökéletességet. Ezért a kereszteni hitigazságok, a dogmatikus tradíció tagadhatatlan fejlődése rámutat arra, hogy Isten az, aki uralja a dogmafejlődést és vezérli az Egyházat az igazság elsajátításában.”* (Velocci 13.)

Ezek után annak tisztázása marad még hátra, hogy ki vagy mi biztosítja a tanítás tisztaságát. Ezzel eljutottunk az Egyház csalatkozhatatlanságának, illetve a pápa tévedhetetlenségének tanához. Newman logikája a következő: Ha a Krisztus által adott tanításban kifejezett isteni kinyilatkoztatás van, márpedig így van, és ha a fejlődés a tanítás természetében rejlik, amint azt az imént láttuk, akkor kell lennie egy Isten által adott csalathatatlan tekintélynek is, amely megvédi a tanítást a tévedéstől. *„Ha van fejlődés, akkor a kinyilatkoztatás ajándékát adó Isten nem adta azt anélkül, hogy meg ne óvta volna a torzulástól fejlődése során, amely természetéből fakad.”* (Dev. 97.)

A csalatkozhatatlanság olyan hatalom, amelyet az isteni Gondviselés adott az ő Egyházának, hogy az ennek segítségével eldönthesse, hogy hit és erkölcs kérdésében ez vagy az állítás igaz-e vagy sem. Az Egyház élő hitmagyarozatának a Szentlélek a garanciája, ő az, aki időről időre felmerülő kérdéseket az Egyházon keresztül megválaszolja. (Ez már az első apostoli zsinaton is megnyilvánult, amikor a zsinati határozatokat ez a kijelentés vezette be: *„Úgy tetszett ugyanis a Szentléleknek és nekünk...”* – lásd ApCsel 15,28)

A csalatkozhatatlanság dogmája garantálja a tanítás igaz voltát, de ez nem jelenti azt, hogy a hívő nem ütközhet nehézségekbe egyik-másik dogma értelmezése során. Azonban egészen más, ha valamit hiszek, bár nem egészen értem, mintha mindenestül kételkednék benne. Newman szavaival: *„Tízezer kérdés (és nehézség) sem tesz ki egyetlen kételyt sem.”*

Newman rendíthetetlenül vallotta, hogy „*van egy látható Egyház, szentségekkel és rítusokkal, melyek a láthatatlan kegyelem csatornáit*”, ugyanakkor kezdettől fogva Róma-ellenes volt, s a pápát antikrisztusnak tartotta, botránkozott a Szűzanya és a szentek tiszteletén.

Ám ahogy az egyházatyák tanulmányozása révén egyre mélyebben megismeri az öskereszténységet, úgy gyengül Róma-ellenessége:

„*Nehéz volt megérteni, hogy miért is voltak az eutükhianusok és a monofiziták eretnekek, -írja- ha ugyanakkor a protestánsok és anglikánok nem; s nehéz volt olyan érveket találni a tridenti atyák ellen, amelyek nem szóltak volna a kalcedóni atyák ellen is; s nehéz volt a XVI. század pápáit elítélni úgy, hogy közben ne ítéljem el az V. századéit. A vallás drámája, az igazság és a tévedés harca mindig egy és ugyanaz volt. Az egyház elvei és eljárás módjai ma éppen olyanok, mint annak idején voltak; az eretnekek elvei és eljárás módjai ugyanazok voltak, mint a protestánsokéi. Erre a következtetésre jutottam – szinte ijedten; a múlt holt iratai és a jelen lázas története között szörnyű hasonlóság mutatkozott –, s a hasonlóság szörnyűségét csöndessége és szenttelensége csak növelte. Az V. század árnyéka vetült rá a XVI.-ra. Mintha az elmúlt világ zavaros vizeiből egy szellem kelt volna elő az új világ ruhájába és formáiba öltözött. Az akkori egyházzal éppúgy elmondhatjuk, mint a mairól, hogy kemény, sem ellentmondást, sem megalkuvást nem tűrő, határozott és könyörtelen; az eretnekek pedig állhatatlanok, változékonyak, óvatosak, álnokok, örökké a világi hatalomnak udvarolnak, és soha nem értenek egyet, hacsak nem az utóbbi segítségével; a világi hatalom pedig örökké csak integrál, megkísérli félretenni a láthatatlant, a hitet a parancsoló szükséggel helyettesítve. Mi értelme volt hát folytatnom a vitát, védelmezni az álláspontomat, ha egyszer Arius vagy Eutükhész számára kovácsolom az érveket, az ördög ügyvédjének szerepét vállalva a sokat tűrt Atanáz és a fenséges Leó ellenében? Legyen lelkem a szentekkel! s emeljem rájuk a kezemet?” (Ap 208-209.)*

Azonban a Katolikus Egyházban nemcsak a hajthatatlan igazságot, hanem a kimeríthetetlen irgalmat is meg lehet találni, a kettő egyszerre van meg benne, hiszen ezt is, azt is Jézus Krisztus hagyta rá, aki maga a végső Igazság és a végtelen Irgalom. Newman meglepő megfogalmazásban foglalja össze, amit e kettő együtt jelent. Kijelentése óriási botrányt keltett a maga korában, és kelthet talán ma is, ám ő nem vonta vissza, sőt tudatosan megismételte meggyőződését:

„*A Katolikus Egyház kisebb bajnak tartja, ha a nap és a hold lehull az égről, ha a föld megrendül, ha milliók halnak kínos éhhalált – mindez ideig tartó szenvedés –, mint hogy egyetlen lélek, nemhogy elveszzen, hanem egyetlen halálos büntetést elkövessen, egyetlen szándékos hazugságot kiejtsen, vagy egyetlen garast mentség nélkül eltulajdonítson.” (Ap 369.)*

„Az emberiséget markában tartó gonoszság intenzitása miatt” nem ismer megalkuvást az igazság hirdetésében, de éppen mivel a legnagyobb bajnak a büntetést tartja, áll készen, hogy gyógyulást adjon rá Krisztus felhatalmazása szerint, az ő megváltó vérének erejéből: „Én téged feloldozlak...” A történelem századain keresztül így növekszik Jézus Krisztus az ő Egyházában, nemcsak korban, hanem bölcsességben és Isten előtti kedvességben is, s e növekedésnek segítője Mária, Jézus és az Egyház Anyja, aki a katolikus hit és erkölcs védője, gondozója és a Szentlélektől adott anyai garanciája.

Földi életünk igazi története nem más, mint mélyen érintő találkozások és rátalálások sorozata. A legmélyebb emberi találkozások pedig belenyúlnak a transzcendens világba, vagyis Istenhez kapcsolnak bennünket. Ilyen mélységesen megjelölő, Istenhez vivő találkozásra ad alkalmat John Henry Newman bíborossal ez a jubileumi esztendő, születésének 200. évfordulója.

Az az út, melyet ez a XIX. századot szinte teljes egészében végig élő, bámulatos intellektusú s ugyanakkor szíve mélyéből hívó „modern egyházatya” bejárt, míg a katolikus egyházban rátalált Krisztus igazi Egyházára, igencsak időszerű programot vázol a XXI. század kereszténye elé, ezért is éppen az ő életpéldájával és tanításával folytatódik *Az életszentség mesterei* című, évekkel ezelőtt útnak indított sorozat.

John Henry Newman megtérése mélyén titokzatosan, ám hatalmasan jelen van a Szent Szűz misztériuma. Ezeken a lapokon ezért három Máriával kapcsolatos evangéliumi mondatot elmélkedünk végig, melyek tartalma mélyen megjelölte Newman életútját, és nekünk is nagy segítségünkre lehet katolikus hitünk megerősödésében.